

Når døden står og venter i døren

Publiceret 15/01/2021 i Bøger af Jakob Brønnum

BØGER//ANMELDELSE – Kan man skrive en bog om døden, der ikke har sit tyngdepunkt i religion eller biologi? Det har de to historikere Stefan Pajung og Søren Hein Rasmussen gjort, en stor og flot bog. Dødens store billedbog er en mere end gedigen coffetable book, fuld af spændende, detaljerige, historiske og mere nutidige kunstværker, der skildrer dødens plads som det, der hele tiden forstyrrer livet.

De to forfattere har gjort det kunststykke at skrive en både tematisk og kronologisk opbygget bog. En bog inddelt i emner og motiver, der sammenfatter dødens magt og samtidig har et historisk fremadskridende forløb. Bogen er meget præcist afgrænset. Den begynder, da manden med leen opstår, så at sige – da døden bliver en person i folkelige og kunstneriske skildringer.

Det sker, som forfatterne iagttager det, i det, man uden videre kan kalde Bibelens og Det ny Testaments mest syrede skrift, *Johannes Åbenbaring*, en apokalyptisk skildring af tiden mellem nu og den tid, da Gud angiveligt skal gøre regnskabet op – *big time*.

For den der interesserer sig for at sidde og kigge på historiske billeder, hvis udformning fortæller noget om den tid, de er blevet til i, og i sidste ende noget om tilværelsen og

menneskelivet som sådan, er *Dødens billedbog* det helt rigtige valg.

En tredjedel inde i skriftet, der afslutter Bibelen og består af lange kæder af syner og visioner, forekommer fire ryttere, hvoraf den sidste (Åb, kap. 8,6) ifølge forfatterne er "den personificerede død". Altså døden som en mandlig skikkelse, der 900 år senere, som forfatterne skriver, bliver til "Manden med leen".

Efter det indledende kapitel om dødens personificering møder vi det middelalderlige "*Memento Mori*" – latin for "husk, at du skal dø". Det er i kunsthistorien så omfattende gengivet, at bogen foruden at præsentere emnet for en moderne læser, indirekte også viser sin egen begrænsning. Man får således ikke rigtig forståelsen af, at et liv i forberedelse til døden var den altoverskyggende eksistentielle holdning og beskæftigelse i læsende kredse i middelalderen.

De øvrige temaer er "Dødens triumf" og "Dance Macabre", den bittersøde vished hos middelaldermennesket om, at døden får det sidste ord, og bl.a. et kapitel, der viser de ting, "Døden" omgiver sig med. De moderne kapitler mod bogens slutning fremstiller "Døden i krig" og "Døden på rejse" gennem nyere kunst og plakater. Og "Døden og Jomfruen."

Døden og begæret

Det historikere kan, og som disse to historikere er endog meget dygtige til, er at finde fakta og stille dem op ved siden af hinanden. Kapitlet *Døden og Jomfruen* klinger umiddelbart hos lyttere af klassisk musik, eftersom komponisten Schubert, en af de 10 mest betydningsfulde komponister i musikhistorien, bruger sammenstillingen på flere berømte kompositioner.

Afsnittet viser og antyder et erotisk motiv gennem stærke billeder af unge kvinder under dødens magt, som vi også kender dem fra de internationale billedkunstnere Munch og ikke mindst Klimt, der gengives i bogen.

Lidt længere ude i periferien af almindeligt kendt viden ligger det faktum, at Freud sent i livet fremdrog døden (græsk: *thanatos*) som en kraft i menneskelivet på lige fod med begæret (*libido*). Det nævner bogen også, men den kommer ikke for alvor ind under huden (!) på problemet: Hvorfor er døden og begæret blevet ligeværdige kræfter, og hvilken betydning har det eksistentielt? Og er det rigtigt?

DEATH COMES TO THE

BANQUET_TABLE – MEMENTO_MORI- MARTINELLI (FRA BOGEN)

Sådanne spørgsmål kan man stille til flere af emnerne. Hvad er trådt i stedet for *Memento mori* – og hvorfor? Det går bogen ikke ind i. Og det er i orden. Det er ikke sådan en bog. Den er strengt afgrænset som skildring af selve døden og billederne af dens personificering.

Hvad er det så, bogen kan? Den kan noget helt specielt. For den, der interesserer sig for at sidde og kigge på historiske billeder, hvis udformning fortæller noget om den tid, de er blevet til i, og i sidste ende noget om tilværelsen og menneskelivet som sådan, er *Dødens billedbog* det helt rigtige valg. I den forstand er *Dødens billedbog* også livets billedbog.

Billederne fra de middelalderlige verdensbilleder, som udgør bogens hoveddel, rummer et væld af meget fine gengivelser af uhyre smukke håndskrifter fra tiden før trykkekunstens opfindelse. Døden er til stede i billedet på lige fod med repræsentanter for samfundets stænder og syge og døende mennesker. Den sidste del af bogen giver eksempler fra graffiti til moderne arkitekturudmykning, hvor døden personificeret stikker sit ildevarslende ansigt frem.

Detaljerne i disse billeder, der alle sammen er korte, men som regel fuldt tilstrækkeligt introduceret, kan man som antydte sidde og se på i timevis i den store bog. Bogen går ikke ind i den diskussion, der afsluttes, når naturvidenskaben gør det til en given ting, at stikket trækkes ud af den menneskelige bevidsthed, når kroppen holder op med at fungere. Indtil midten af 1800-tallet vidste alle mennesker, der nogensinde havde levet, at de skulle et sted hen, når det skete, blot ikke hvor. Det er ikke en del af bogens emne.

Bogen står så at sige solidt plantet på forsiden af døden. Og der står den rigtig godt. Det er både tekst- og billedmæssigt en af de bedste og mest velredigerede *coffeetablebooks*, jeg har haft liggende på bordet.

Død eller pest

Jeg tillader mig derfor at gøre opmærksom på, at forfatterne mangler et forståelseslag i opfattelsen af døden som en person i Johannes Åbenbaring. Hvor man i den bibelske tekst udmærket kan forstå beskrivelsen som døden, der gengives som en person, er det ikke det, der menes. Bibelteksten siger i den nuværende danske oversættelse sådan: "Og jeg så en gustengul hest, og han, der sad på den, hed Døden, og Dødsriget fulgte med ham."

DEN PERSONIFICEREDE DØD FYLDER ALLE
TANKER. KYOSAI: HELVEDES KURTISANE (FRA BOGEN)

Der findes en helt bestemt faglitterær genre, der beskæftiger sig med at kommentere bibelskrifter historisk, teologisk og tekstanalytisk. Den er ikke så gængs på dansk i dag som tidligere. Den mest autoritative kommentar til Johannes Åbenbaring, der er skrevet på dansk, er således et trebindsværk af professor Holger Mosbech fra 1942. Her gør han tydeligt opmærksom på, at døden i denne sammenhæng er en metafor for pest (der medfører den sikre død). Døden er altså ikke personificeret på dette sted i Johannes Åbenbaring, som forfatterne fastslår.

Forfatterne slår også fast, at der ikke rigtig sker mere med beskrivelsen af døden som person før 1000 år senere, når "Manden med leen" dukker op. Den opfattelse af døden som en person omkring år 1000 kan meget vel være formet af parallelle fejlopfattelser af bibelteksten, men det bliver det svage led i kæden, når de to historikere ikke undersøger det nærmere.

Havde de ikke nævnt stedet i Johannes Åbenbaring, ville bogen i stedet være begyndt i den dunkle middelalder med manden med leen. Men hvad søren der skete med døden de mellemliggende 1000 år, som bogen hopper over, det gad jeg godt høre mere om.

Afgrænsningen af bogens emne til døden som personificeret skikkelse, betyder nemlig også, at et endnu større emne helt fravælges. Nemlig spørgsmålet om, hvordan mennesket eksistentielt skal forholde sig til spørgsmålet om et liv efter døden – som netop i de 1000

år eksistensfilosofisk set undergik en langsom, men altafgørende forvandling fra en græsk antik forståelse med udgangspunkt i Platon, der 400 år fvt. interesserer sig endog uhyre meget for emnet, til en senantik, europæisk middelalderkristen opfattelse med Kristusskikkelsen som frelser af det syndige menneske og Gud som dommer.

Al religion efter de tidligste agrarsamfund er svaret på menneskets spørgsmål om, hvad der sker, når man dør – en måde at tackle den absolutte uvished som tilværelsen er indrammet af. Naturvidenskaben og underholdningssamfundets afledninger har i nogen grad gjort, at vi ikke interesserer os for de problemstillinger i så høj grad længere. Vi har skubbet dem over i en troskategori. Alligevel er religionen ikke forsvundet, som man forventede.

Det betyder, at der stadig er mennesker, en hel del flere end man skulle forvente i en naturvidenskabelig verden, der interesserer sig for, hvorvidt det usynlige i menneskelivet, bevidstheden – det, der gør, at du og jeg kan forstå hinanden, når dette læses – nu også ophører, når stikket til kroppen bliver trukket ud. Hvad er det, de interesserer sig for og hvad begrunder de det med?

Det kan man ikke læse om i *Dødens billedbog*. Og det er som sagt helt i sin orden. Det er en glimrende bog om et andet, fornemt afgrænset aspekt af vores møde med døden. I al (u)beskedenhed vil jeg derfor samtidig anbefale bogen [Argumenter mod døden](#), som jeg har skrevet om emnet.

[LÆS ALLE JAKOB BRØNNUMS ARTIKLER HER](#)

Stefan Pajung og Søren Hein Rasmussen:

Dødens store billedbog

Forlaget Turbine, rigt illustreret, stort format, 352 sider, 349 kr.

- JAKOB BRØNNUM
- SENESTE ARTIKLER

Jakob Brønnum er forfatter til 36 bøger. Senest er kommet "Gensyn med den store fortælling" (Eksistensen, 2019), digtbogen "Virkeligheden 2.0" (Det poetiske bureaus forlag 2019, 276 sider), "Bowie - Rockmusikeren som eksistensdigter" (Eksistensen, 2018) og digtbogen "Øjeblikkets tredje tilstand" (Det poetiske bureaus forlag 2018, 353 sider)

De senere bøger:

Nøjsomhedens tivoli (digte, 2017)

Matthæuseffekten (essay, 2017)

Den sidste passion (digte, 2017)

Lysåret (haikudigte, 2016)

Fortællinger fra undergrunden (noveller, 2016)

Pengeguden (essay, 2026)

Porten til den indre by (digte, 2016)

Argumenter mod døden (essay, 2015)

Langsomheden 1.0 (digte, 2015)
Malmö by night (digte, 2014)
Sange ved himlens port (Dylan-bog, 2014)

Mail: bronnum1@gmail.com

Hjemmeside: <https://sites.google.com/site/jakobbroennumshjemmeside/>

Jakob Brønnum er født og opvokset på Frederiksberg. Han har HumBas fra RUC og er cand. theol. fra Århus Universitet. Jakob Brønnum er en ofte anvendt foredragsholder (se hans foredrag på <http://www.sogneaften.dk/jakob-broennum.htm>). Han bor i dag i Örebro i Sverige med sin familie. Hans færøske hustru Rúna í Baianstovu (og skolekammerat fra Johannesskolen på Frederiksberg) er lektor og forsker ved socionomuddannelsen på universitetet i Örebro. Jakob Brønnum er redaktør af nettidsskriftet Den smalle bog, som han grundlagde 2016 samt af et teologisk/fagpolitisk tidsskrift. Han har siddet i bestyrelsen for Dansk Forfatterforening og i styregruppen for BogForum. Han har været formand for Den skønlitterære gruppe i forfatterforeningen og for den internationale forfatterforeningsorganisation Baltic Writer's Council. Han har skrevet for bl.a. Aarhus Stiftstidende, Bogmarkedet og Kristeligt Dagblad. Han sidder i bestyrelsen for den offentlige virksomhed Länsmusiken, Örebro og har tidligere siddet i innovationsrådet ved Örebro Universitets fakultet for humaniora. På POV International skriver Jakob Brønnum kulturstof og om etiske og eksistentielle problemstillinger.